

TWINTIG JAAR STEENUILEN (DEEL 3)

Twintig jaar steenuilennestkasten opvolgen in Veurne: is op ieder erf een Steenuil een haalbare kaart? (DEEL III en slot)

Toch een mooie populatie?

Het beeld dat we kregen bij de inventarisatie van het Veurnse grondgebied was dat van een mooie populatie, met natuurlijk grote onderlinge verschillen tussen de verschillende deelgemeenten. Je hebt voor eerst De Moeren met zijn uitgestrekte akkers, waar je weet dat Steenuilen het moeilijker hebben. De Steenuilen vind je enkel terug rond de boerderijen waar er geen zuivere akkerbouw wordt gedaan en dus bij gemengde bedrijven met begraasd weiland. Bovendien zijn de boerderijen redelijk ver van elkaar verspreid waardoor je daar nooit tot hoge dichtheden kan komen. Tussen deze 'eilandjes' zijn er veel akkers en geen weides met knotwilgen. Het gaat hier immers om een relatief recente polder (17de eeuw).

Daarnaast heb je Beauvoorde en Houtem, twee gemeenten op het plateau van Izenberge, waar weilanden met vooral knotwilgen nog redelijk goed stand hielden en historisch gezien al altijd heel sterk aanwezig waren in het landschap

met zijn mozaïek van boerderijen, akkers en weiland om het wat te romantiseren.

Tenslotte heb je onze 'gewone' polders waar er een combinatie aanwezig is van de twee voorgaande gebieden. Hier neigen Eggewaartskapelle, Steenkerke en Avekapelle meer naar het genre Houtem en Beauvoorde en Bootshoeke en Zoutenaai (aanleunend bij Lampernisse) meer naar De Moeren.

Behoeftte aan nestkasten?

Ondanks de relatief mooie aanwezigheid van Steenuilen op het grondgebied in vaak overwegend natuurlijke (holtes in knotwilgen en andere bomen) en artificiële ruimtes (een ruimte onder een dak of in een oversteek bij boerderijen), ontstond al snel de behoefte om toch te voorzien in extra of vervangende nestruimte in de vorm van nestkasten.

Vooreerst zijn nestkasten zeker aan te raden wanneer lokaal de nestruimte verloren dreigt te gaan of langzaam aan wegwijnt. Dit kan bijvoorbeeld zijn wanneer oude nestbomen in verval raken en vroeg of laat knakken door die laatste storm en zo onherroe-

pelijk tegen de vlakte gaan en hun functie als nestvoorziening verliezen. Vaak zien we ook dat deze bomen al snel door de bewoners worden opgeruimd aangezien ze 'verloren' zijn. Dat is ook vaak het geval bij oude schuurtjes en stalletjes die hun functie volledig hebben verloren (opslagplaats, schuilplaats voor dieren ...) en worden afgebroken. Voor al deze situaties kunnen nestkasten soelaas bieden en kan een koppeltje Steenuilen dat verweesd dreigt achter te blijven toch perfect verder broeden.

Een tweede reden om nestkasten aan te bieden is de mogelijkheid om op geschikte locaties (begrasd weiland, toegankelijke erfgebouwen, enkele bomen ...) toch een mogelijke nestruimte aan te bieden die er anders misschien niet zou zijn. Hier mikken we vooral op nieuwe koppels.

Een derde reden waarom nestkasten aangewezen zijn, is de nestveiligheid die hiermee kan worden aangeboden. De huidige nestkasten zijn niet alleen voorzien van een martersas maar ook van een extra marterplankje aan de ingang waardoor heel veel predatie door Steenmarters

kan worden vermeden. Dit zien we in de controles van onze nestkasten, waar een zekere predatie in de nestkast nog uiterst zelden voorkomt. Door bovendien de nestkast te voorzien van voldoende uitloopmogelijkheden voor de jongen, dit kan in de vorm zijn van een uitloopstok of door de nestkast te monteren op een dikke tak van een boom, kan de overlevingskansen van uitlopende jonge Steenuilen sterk worden verhoogd. In de kritieke fase tussen dag 30 en 40 lopen de Steenuilen al uit de nestkast maar kunnen ze nog niet treffelijk vliegen. Het mooi uit en snel terug in de nestkast kunnen klauteren bij gevaar is dan cruciaal.

Soorten nestkasten: van ruit naar vierkant met sas en plat dak met roofing

Onze eerst nestkasten waren ruitvormig en nog niet voorzien van een martersas. Sommige exemplaren deden jaren dienst en waren zeer weerbestendig aangezien ze een zadeldak hadden en de regen mooi van dat dakje afstroomde. De aanwezige ruimte was bij dit type eerder beperkt en er was vooral geen ruimte om een martersas en -plankje te voorzien. De eerste werden reeds opgehangen in onze beginjaren (1998) in Houtem maar werden niet mooi opgevolgd. De volgende types waren ruimer en vierkant (mét martersas) en hadden een plat dak. Daardoor verliep de afstroom van de regen niet zo snel en het dak was al snel onderhevig aan opzwellings. Hierdoor kwam het los te zitten, en waaide het soms zelfs van de kast af. Dit euvel werd verholpen door EPDM of folie te voorzien op het dak zodat

de duurzaamheid werd verhoogd. Ook het controleluik achteraan werd in de loop van de tijd aangepast. In het begin was dit luik relatief dicht bevestigd tegen de achterzijde waardoor inslaande regen via de ventilatiegleuf bovenaan de nestkast kon indringen. Hierdoor werd de favoriete ruimte achteraan om de eieren te leggen soms een vochtige ruimte met mislukte legfels tot gevolg. Ook dit nadeel werd snel verholpen door het controleluik meer naar binnen te plaatsen.

Valkuilen voor nestkasten?

Blijven er naast de moeilijkheden die we in de loop van onze werking hebben ondervonden om te komen tot een maximaal veilige en duurzame steenuilennestkast nog valkuilen? Wellicht wel. Onze steenuilennestkasten staan in weer en wind. Soms staan die binnen, zoals onze kerkuilenkasten, maar de meeste staan in een boom, die vooral in de winter onderhevig is aan de regen en vooral ook aan de wind in de polders. Vooral dit laatste kan tot ge-

volg hebben dat de nestkast los komt te zitten en dus met de wind mee beweegt. Deze nestkast is niet meer dienstig als nestruijnte, ook al is hij vanbinnen nog mooi droog en intact. Soms kan het nog erger en valt de nestkast door de wind uit de boom. Op een locatie in De Moeren viel een nestkast, na stevige herbevestiging, al tweemaal uit de boom. Telkens volgde er geen broedgeval in dat jaar. Uiteindelijk werd dit verholpen door de nestkast te bevestigen met een zware spanriem. De toe-

stand na de winter van de nestkast is dus heel cruciaal in het al dan niet welslagen van een broedgeval. Een korte check van de nestkast in de maand maart is dan ook geen overbodige luxe.

De Steenuilen worden met andere woorden meer en meer afhankelijk van de goede staat van deze nestkasten. Maar dat is ook het geval bij natuurlijke/artificiële ruimtes (boom kan omwaaien en een oud stalletje kan een winterstorm niet overleven). Dit geldt zeker voor het jaar waarin de nest-

kast voor de bijl gaat. Maar dit kan verholpen worden in de loop van het volgende jaar. Misschien kan de Steenuil een beroep doen op een andere aanwezige ruimte in het gebied en gaat het broedseizoen alsnog niet verloren. Een goede jaarlijkse opvolging is dan ook een absolute voorwaarde om deze valkuil zo maximaal mogelijk te vermijden.

Op kleine schaal beginnen (2002-2003)

In het vorig artikel las je al over onze embryonale initiatieven met enkele nestkasten voor Steenuilen, onze oude stembusbakken die door Steenuilen werden geapprecieerd én onze ruitvormige nestkasten. Maar nu gingen we pas echt van start, weliswaar op beperkte schaal en in een beperkte omgeving.

In onze archieven ontdekten we in december 1998 de plaatsing van een drietal ruitvormige nestkasten in Houtem. We volgden die niet op, en kregen van een landbouwer hierover wel commentaar, terecht! Maar het leverde ook een nieuwe kerkuillocatie

op, toen nog in de oversteek van de woning, maar later in een nestkast die tot op vandaag nog altijd bezet is!

Op kleine schaal beginnen is voor alles goed. Je kunt op deze manier het één en het ander uittesten en anderzijds blijft alles haalbaar. De eerste nestkasten werden geplaatst in mijn onmiddellijke omgeving Wulpendamme-Torreelhoek, op de grens van Veurne met Koksijde in augustus 2002 en deden in de zomer dienst als tijdelijke opvangplaats voor steenuiljongen die toen werden ondergebracht in het VOC van Oostende. De eerste jaren bleef het aantal nestkasten beperkt tot 4 à 6, om geleidelijk aan te stijgen tot een 18-tal in 2008.

Nestkasten plaatsen: de eerste golf

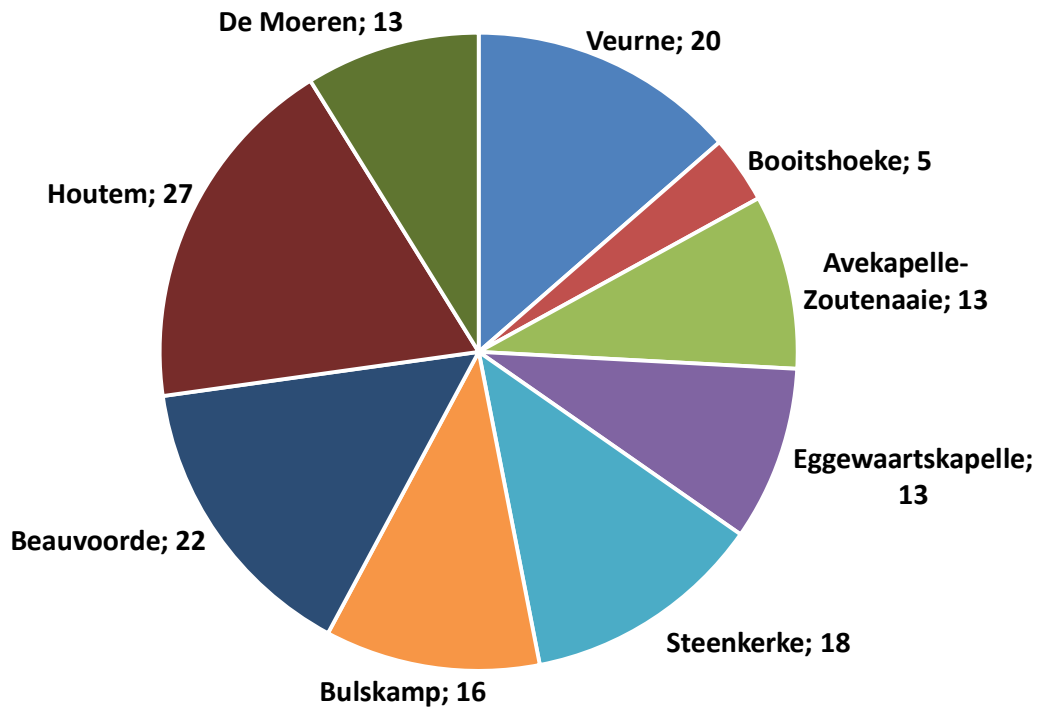
Vanaf 2009 gingen we van start met het plaatsen van nestkasten op een ruimere schaal. In vier jaar tijd steeg het aantal hiermee van 18 naar 54 (+36). Er werden niet alleen nestkasten geplaatst waar er nood was, maar ook daar waar gewoonweg een

goeie locatie aanwezig was. De kasten werden weliswaar nog fragmentair gespreid over die gebieden met weinig natuurlijke nestruimtes. We strandden op het einde van deze eerste golf van nestkasten plaatsen op een cijfer van 86 (2018). Dit leverde niet direct spectaculaire resultaten op. We moesten toch een viertal jaar wachten (2013) om een eerste stijging te zien van onze broedgevallen (2012 (8), 2013 (12), 2014 (15)). De grote omslag kwam er pas in 2015 toen het aantal steeg van 15 naar 21. Dit kwam na de veldmuizenpiek van 2014 toen we het hoogste nestgemiddelde van 3,69 jongen per nest mochten vaststellen. We telden dat jaar drie nesten van vijf jongen en zeven nesten van vier jongen. Deze surplus aan jongen leverde het jaar nadien een mooie winst op in onze nestkasten, die ook de volgende jaren werd doorgetrokken tot 33 broedgevallen in 2018.

Gebiedsdekkende nestkasten voor heel het grondgebied (2021-2022)

In deze laatste fase gingen we nog een stap verder. In het kader van ons monitoringproject werd op iedere geschikte steenuilenlocatie een nestkast geplaatst. Op die manier is een veilige nestvoorziening geen beperkende factor meer voor de uitbreiding van onze populatie. Het aantal nestkasten steeg hiermee van 155 naar 228. Nu nog wachten op een volgend veldmuizenjaar om opnieuw een piek in de broedgevallen te kennen. We rekenen alvast op een verdere geleidelijke groei. We duimen!

Nestkasten Veurne 2022

Monitoringproject voor Veurne

Eens je weet waar je Steenuilen ongeveer zitten, kun je de populatie opvolgen. Natuurlijk zit er een serieuze tijdspanne tussen het heden en de laatste gebiedsdekkende inventarisatieperiode. Er kunnen ondertussen heel wat koppeltjes van tussenuit zijn gevallen zonder herbezetting van hun locatie. Om de populatie te monitoren op het niveau van een gemeente als Veurne (96 km²), kun je ofwel de inventarisatieronde in het voorjaar opnieuw gespreid overdoen, ofwel de gebiedsdekkende nestkasten gebruiken om de aanwezigheid van onze kleine vrienden te registreren. Dit laatste kan tot uiting komen in de vorm van broedgevallen, aanwezigheid van één of twee adulten in de nestkast, maar ook door het vinden van braakballen en ruiveren. Ook zichtwaarnemingen van Steenuilen door onze medewerkers (of de bewoners) in het gebied zijn voldoende indicaties om te

besluiten tot aanwezigheid in een territorium.

Waar we geen aanwezigheid kunnen noteren tijdens onze controles, gaan we die locaties aanvullend checken door ofwel in het voorjaar (maart) ofwel in het najaar (september-oktober als de jongen uit het territorium zijn verdreven en de adulten terug vocaal actief zijn) met steenuilengeluiden de aanwezigheid proberen te achterhalen. Dit zouden we doen in een driejarige cyclus waarbij we het grond-

gebied in drie delen indelen: De Moeren, Bulskamp, Veurne en Booitshoeke (deel I), Houtem en Beauvoorde (deel II) en tenslotte Steenkerke, Avekapelle, Zoutenaai en Eggewaartskapelle (deel III). De combinatie van deze twee technieken kan tot een heel mooi monitoringproject leiden, wellicht uniek in Vlaanderen?

Kris Degraeve

